

НОВІТНЯ ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

УДК 94(477):314.156.5 "1932/1933"

Руслана Давидюк
(м. Рівне)

ГОЛОДОМОР 1932-1933 РОКІВ У РАДЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ: РЕАКЦІЯ ЗАХІДНОВОЛИНСЬКОГО ПРОУРЯДОВОГО ТАБОРУ

У статті на основі аналізу архівних документів та тодішньої періодичної преси досліджено ставлення діячів Волинського українського об'єднання до подій голодомору 1932-1933 рр. у радянській Україні. Проаналізовано організацію протестанційних, збіркових акцій, утворення Громадських комітетів із допомоги голодуючим, інші заходи щодо поширення інформації про трагічні події в УСРР.

Ключові слова: Українська РСР, репресії, голодомор 1932-1933 рр., проурядовий політичний табір, Волинське українське об'єднання, Громадські комітети з допомоги голодуючим.

Постановка проблеми. Радянський режим в УСРР, установлений після поразки визвольних змагань 1917-1920 рр., і становище земляків на цих теренах привертало увагу української спільноти, яка опинилася в межах Польщі. У першій половині 20-х рр. під впливом політики непу та українізації, яка контрастувала з політикою національної асиміляції, яку проводили народові демократи (ендеки), на Західній Волині поширеними були радянськості тенденції. Однак масові репресії, соціалістичні експерименти в економіці, згортання українізації призводили до відчуженого зменшення таких настроїв. Особливо гнітюче враження на західноукраїнську спільноту справив голодомор 1932-1933 рр.

Аналіз досліджень проблеми. Джерельну базу наукової статті складають документи, виявлені в Центральному державному архіві громадських об'єднань України (ЦДАГОУ), Державному архіві Волинської області (ДАВО) та Державному архіві Рівненської області (ДАРО), матеріали тодішньої періодичної преси, опубліковані документи [1; 2].

Історіографічний доробок цієї проблеми представлений працями М. Кугутяка [3], Р. Кушнежа [4], Я. Папуги [5], у яких висвітлено реакцію громадськості та політичних організацій Східної Галичини на голодомор у радянській Україні. В історичному нарисі Р. Давидюк та А. Жив'юка, присвяченому відлунню голодомору 1932-1933 рр. на Рівненщині, дотично простежено реакцію Волинського українського об'єднання на трагічні події в УСРР [6].

Мета і завдання наукової статті. У науковій статті на основі архівних документів, матеріалів західноукраїнської періодици 30-х рр. проаналізовано реакцію

проурядового політичного табору Західної Волині на голодомор 1932-1933 рр. у радянській Україні. Досліджено діяльність Громадських комітетів із допомоги голодуючим у радянській Україні на території Волинського воєводства, простежено форми, методи та наслідки їх роботи, показано роль діячів Волинського українського об'єднання.

Незважаючи на зусилля більшовицької влади замовчати трагедію 1932-1933 рр. в УСРР, жителі Західної Волині були поінформовані про становище земляків у радянській Україні. Носіями інформації про голод були закордонні робітники, журналісти. Правда ставала відомою також завдяки свідченням утікачів із УСРР, окремі з яких, долаючи численні перешкоди, діставалися до східного кордону Польщі. Наголосимо, що в 30-х рр. кордон надзвичайно ретельно охороняли, тому втекти вдавалося одиницям. В. Тимошук із Мінська, переглянувши виставку "Розсекречена пам'ять", написала, що вона знала з розповідей батьків, які проживали в с. Лопатичі Олевського району Житомирської області, яке знаходилося біля радянсько-польського кордону: "Люди знали, що там (на території Польщі – Р.Д.) нема голоду, і почали втікати, бо по лісах і болотах не було суцільних загороджень.... Тітка говорила, що були спеціальні загони ДПУ, які переходили кордон, на території Польщі вбивали втікачів і приносили в село їх голови чи вуха, Збирали людей, показували їм ці голови й говорили, що "так буде з кожним, хто втече в Польщу" [1, с. 32].

Західноукраїнська преса навесні 1932 р. повідомляла про посилення західного кордону СРСР, наголошено, що радянська влада виселяє жителів прикордонних територій [7, с. 3]. Загальновідомим є те, що радянські владні структури всіляко намагалися не допустити розголошення трагічних подій голоду в УСРР. Свідки колективізації та голодомору, яким удалося втекти з СРСР та оселитися на території тодішньої Польщі, після встановлення радянської влади в регіоні в 1939 р. потрапили під ретельний нагляд органів НКВС. Так, Олексій Ляховець (батько якого в 1930 р. був заарештований радянською владою, висланий у концтабір, але зміг разом із сином звідти втекти), оселився в Сарненському повіті і працював на каменоломні. У жовтні 1939 р. він був заарештований і засуджений до 8 років ВТТ [8]. Федір Свиридов також зміг у 1931 р. утекти з СРСР до Польщі й поселився на Сарненщині, 29 вересня 1939 р. також був заарештований; 22 січня 1942 р. помер у лікарні в Магадані [9].

Закордонна та західноукраїнська преса публікувала уривки з листів голодуючих селян, які писали своїм родичам за кордон. У фрагменті листа з Київщини до рідні на Волині засвідчено, що "вже не маю чоловіка та двоє дітей померло з голоду. Осталася ще вона з чотирма дітьми. ... Ємо поки що лист з шовковиці і липи, сушимо, товчем, місимо, печемо, а потім знов товчем і варимо лемішку і тим живимось" [10, с. 3].

Більшість західноукраїнських політичних партій краю відверто засудила політику голодного мору більшовицької влади. Українське народно-демократичне об'єднання (УНДО) та Українська соціалістично-радикальна партія (УСРП) 24 червня 1933 р. ухвалили з цього приводу спеціальні резолюції. 5 листопада 1933 р., напередодні 16 річниці жовтневих подій, представники УСРП закликали провести збори, конференції та віче, на яких трихвилинним мовчанням засвідчити протест на події в радянській Україні [11, с. 1-2].

Представники Організації українських націоналістів (ОУН) вважали, що вагомими за протестні та збіркові акції є практичні дії у вигляді терору [12, с. 3]. Результатом став постріл студента М. Лемика в консульстві СРСР у Львові, коли було застрелено працівника консульства О. Майлова й поранено І. Джугая. Після протестів радянського представництва, польська влада заборонила проведення 29 жовтня 1933 р. масових віче і зборів [13, арк. 29].

* Тут і надалі збережено текст оригіналу

Не залишився осторонь трагічних подій в УРСР проурядовий табір Західної Волині, представлений Волинським українським об'єднанням (ВУО). Названа партія утворилася в червні 1931 р. у Луцьку в рамках "волинського експерименту" Генрика Юзевського (волинського воєводи в період 1928-1938 рр. – Р.Д.) та з ініціативи представників наддніпрянської уенерівської еміграції, які оселилися в регіоні. Партія активно поширювала ідеї українсько-польського порозуміння, повертаючись до ідей Варшавської угоди 1920 р. Характерною рисою ідеології та практичної діяльності ВУО було негативне ставлення до більшовицької влади.

Діячі ВУО особливо болісно реагували на трагічні події в УСРР, адже переважна їх більшість були вихідцями з Наддніпрянщини, з територій, які були вражені голодом. Активісти партії були залучені до проведення всенародних протестаційних акцій у зв'язку з трагедією голодомору в радянській Україні.

Ініціатива в організації протестаційних акцій йшла від греко-католицького єпископату, який 24 липня 1933 р. оголосив відозву "Український католицький єпископат Галицької церковної провінції в справі подій на Великій Україні – до всіх людей доброї волі" [14, с. 1]. Після цієї відозви відбулося спільне засідання Української парламентарної репрезентації (УПР) та 48 представників від 44 українських організацій та установ Львова, на якому було утворено Громадський комітет рятунку України (ГКРУ), керівником якого було обрано голову Українського національно-демократичного об'єднання (УНДО) й УПР Д. Левицького. Для поточної роботи було утворено Діловий комітет на чолі з Василем Мудрим. Діяльність комітету реалізовувалася у трьох напрямках: протестанційна, збіркова та політично-міжнародна [4, с. 134].

У Волинському воєводстві представники політичних партій із галицьким родоводом, зокрема УНДО, УРСР, активно відгукнулися на трагічні події в УСРР. Незважаючи на розбіжності та суперечності між галицькими партіями (насамперед УНДО) та Волинським українським об'єднанням, обидві організації засуджували політику більшовицької влади, хоча й не виступали спільним фронтом. Суперечності між центристськими організаціями з галицьким родоводом та власне волинською партією ВУО всіляко підтримувалися та заохочувалися польською владою. Варто лише нагадати про ідею "сокальського кордону", яку активно намагався втілити в життя волинський воєвода Генрик Юзевський, з адміністрацією якого тісно співпрацювало ВУО.

На загальних зборах українських організацій краю було утворено Волинський Громадський комітет допомоги голодуючим (ВГКДГ) у радянській Україні. До складу президії загальних зборів увійшли відомі громадські, політичні, церковні діячі краю, більшість із яких належала до Волинського українського об'єднання. Головою зборів був обраний член ВУО, сенатор Микола Маслов, який народився в 1880 р. у Лубнах на Полтавщині. Заступниками голови зборів були інженер Сергій Тимошенко (з 1937 до 1939 р. керівник Волинського українського об'єднання) і професор Іван Власовський [15, с. 1]. Сергій Тимошенко в 1931-1935 рр. очолював Товариство прихильників православної віри імені Петра Могили [16, с. 375].

Церковний, громадський діяч професор Іван Власовський, один з організаторів Луцької "Просвіти", редагував журнал "За соборність", "Церква і нарід", був членом правління воєводської ради ВУО, послом до польського сейму [17, арк. 3]. Скарбником на зборах був обраний колишній генерал-хорунжий армії УНР, член ВУО Олекса Алмазов. Секретарював на зборах Олександр Ковалевський – член Головної управи ВУО (з 1936 р. був головним редактором пресового органу партії – газети "Волинське слово"). Серед активних учасників зборів щодо утворення ВГКДГ у радянській Україні були: голова окружної управи ВУО на Ковельщині Михайло Тележинський, керівник ВУО на Рівненщині Степан Скрипник (майбутній патріарх Української автокефальної православної церкви Мстислав), посол від Безпартійного блоку співпраці з урядом

Євген Богуславський, члени головної управи ВУО Василь Серафимович і Микита Бура та інші [15, с. 1]. Переважна частина названих діячів – представники уенерівської еміграції, вихідці із Наддніпрянської України.

17 жовтня 1933 р. у Луцьку, у приміщенні товариства "Рідна Хата", відбулося засідання Волинського Громадського комітету допомоги голодуючим у радянській Україні. Збори відкрив Петро Певний – посол, на той час голова Волинського українського об'єднання. На засіданні обрано Управу ВГКДГ у складі 20 осіб, яка розташовувалася в м. Луцьку на вулиці Т. Голувки, у приміщенні "Рідної Хати".

Першочерговим завданням управи була організація зібрання грошей та продуктів голодуючим. Початок цієї акції було заплановано на 29 жовтня 1933 р. [18, с.3]. Управа опублікувала звернення "До українського громадянства Волині", де наголошувалося: "Громадяни! На Великій Україні, що завжди була славною зі своїх натуральних багатств, яка справедливо має назву житниці Європи, наші брати переживають страшні часи... Від голоду вимирають цілі села. Люди їдять відпадки. Трапляються випадки людоїдства.

...Кров льоденіє, страх огортає, коли читаєш про те лихоліття на Великій Україні. Та тож від голоду вмирають наші брати, та тож нищать нашу націю, нищать православних християн....

Допоможімо ж їм громадою. Хай серед нас не буде байдужих" [18, с. 1].

Зусиллями Волинського Громадянського комітету допомоги голодуючим у радянській Україні Волинський український театр під керівництвом Миколи Певного (брат генерального секретаря ВУО Петра Певного – Р.Д.) було проведено виставу п'єси Володимира Винниченка "Гріх", прибутки від якої мали піти на допомогу голодуючим у радянській Україні [19, с. 1].

У повітах Волинського воєводства, зокрема Луцькому, Ковельському, Сарненському, Любомльському, Володимирському та інших, почали створюватися комітети, які організували гмінні комітети з допомоги голодуючим. Сарненський відділ опублікував відозву до населення, у якій зазначено: "Громадяни! Настала лиха година на Великій Україні. Наші брати гинуть від голодної смерті... Серце не витримує від жалю! Рятуйте наших братів! Рятуйте хто чим може! В ім'я любови до ближнього зложимо допомогу: хто хлібом, хто одежиною, хто грішми. Щезне лиха недоля, зникне тяжке терпіння, висохнуть гіркі сльози й усміхнеться рідна мати" [19, с. 3]. Збірка коштів, проведена комітетом допомоги голодуючим на Україні в Сарнах 9 грудня 1933 р., дозволила зібрати 95 злотих та 56 кілограмів продуктів [20, с. 9].

З подачі ВУО в Любомулі 31 жовтня 1933 р. відбулися організаційні збори з метою створення повітового комітету допомоги голодуючим у радянській Україні, на яких були присутніми 20 осіб. Створений комітет відразу розіслав заклики з рекомендацією організувати гмінні комітети [21, арк. 37]. До складу Рівненського комітету допомоги голодуючим у радянській Україні увійшли послы польського сейму, члени ВУО Микита Бура і Степан Скришник, а також директор Рівненської приватної гімназії Яків Бичківський та інші [22, с. 8].

Особливості перебігу допомогової акції, ставлення до неї польської влади дозволяють простежити архівні документи. Так, Комітет допомоги голодуючим у радянській Україні в місті Рівному рекомендував збирати жито, пшеницю, ячмінь, просо, гречку, квасолу й горох. Не рекомендували збирати коренеплоди, які не витримують морозів. Зібрані зернові радили складувати на млинах та круп'ярнях. Умовою, яку ставили до складування, була зручність розташування з огляду на подальшу відправку продукції до залізничної станції [23, арк. 1-1 зв.].

Багато статей про трагедію голодомору 1932-1933 рр. надруковано в газеті "Українська Нива" – пресовому органі ВУО. Автори вміщували матеріали під рубрикою "Голод на Україні", наголошуючи: "Незважаючи на добрий цьогорічний урожай на Україні, населення гине з голоду, бо большевики тисячами вагонів вивозять

хліб з України до Московщини для "своих потребителів". Крім того, завдяки лихій совітській господарці, український хліб мільйонами пудів гниє під дощем на складах і станціях.Українські селяни під багнетами московських чекістів примусово звозять свій хліб на зсипні пункти, а самі повертаються додому на голодну смерть" [24, с. 4].

На сторінках "Української Ниви" засвідчено й випадки селянських бунтів в УСРР. Зокрема, газета писала: "Селяни, бачачи, що самі погрози не допомагають, починають чинно перешкоджати перевозці. Вони нападають на транспорти зерна, яке більшовики перевозять фірами й вантажними авто, а то й потягами, вбивають варту та відвозять назад зерно в село. Останніми днями прибули до згаданих сіл військові підрозділи з Одеси, щоб утихомирити селян та полегшити перевозку награбованого в селян зерна. За найменший спротив ці військові відділи розстрілюють селян. Але українські селяни протестують далі" [25, с. 3].

У серпні 1933 р. пресовий орган ВУО відзначав: "Злочинна акція колективізації Московщини протягом двох років знищила віковичний уклад рільничого життя на Україні. Загинув не тільки куркуль і середняк, але й узагалі "упразднено" українського селянина, обертаючи його в пасивного совітського кріпака-колгоспника. Акція колективізації на Україні підтвердила, що повну рацію мали ті, які розшифровувати РКП(б) не як Російський Комітет партійних більшовиків, а як Російське Кріпосне Право (барщина)" [26, с. 1].

Писали автори газети і про перебування в Україні прем'єр-міністра Франції Е. Ерріо та заходи більшовицької влади з приховування фактів голоду: "Московський уряд розпорядився виселити з усіх тих місцевостей, де мав переїздити Ерріо, місцевих українських селян. Далі змобілізовано було кількасот московських акторів, завданням яких було переїздити з місця на місце згідно виробленим московським урядом маршрутом... Ці московські актори... на очах в Ерріо продавали виноград, помаранчі... У цей спосіб московський уряд збивав із пантелику всіх чужеземних гостей... Подібні імпрези відомі нам ще з часів російського царату, пригадаймо хоча б в'їзд цариці Катерини на Україну та Потьомкінські "поселення" [27, с. 3].

В іншому номері газети відзначено: "У зв'язку з колективізацією цілі повіти перебувають у стані хронічного голодування. Уряд у 1933 р., незважаючи на сумні наслідки колективізаційного переділу землі, застосував страшні податкові репресії. Від селян забрано весь хліб, як тепер висловлюються в Україні, "под метьолку". А у зв'язку з цим людність почала масово вмирати.... Совітський уряд не дозволяє ховати мерців, доки вони не почнуть розкладатися, бо людність викопує свіжопохованих небіжчиків і з'їдає їх" [28, с. 3]. Згадано на штальтах "Української Ниви" про наслідки голоду: "Кількість померлих від голоду доходить до 6 млн., тобто 15% загальної людності.... Околиці Вінниці і Чернігова майже цілковито опустіли" [24, с. 4].

Наголосимо, що в час, коли кількість жертв від голоду в радянській Україні доходила до мільйонів, у Волинському воєводстві, яке перебувало у складі Другої Речі Посполитої, спостерігався високий природний приріст, зокрема за період 1921-1931 рр. чисельність населення Польщі зросла на 19%, а Волинського воєводства – на 33% [29, с. 2].

Радянська влада реагувала на статті в західноукраїнській періодичній пресі гостро негативно, називаючи їх "відвертою брехнею". В інформаціях до вищих органів влади УСРР радники й уповноважені повідомляли: "Сторінки націоналістичної преси на Західній Україні щоденно насичені брехнею про голод на Радянській Україні й ненависто до трудящих СРСР" [30, арк. 14].

Консульство СРСР у Львові (з 1934 р. – Генеральне консульство) постійно надсилало в ЦК КП(б)У інформаційні листи про політичне й соціально-економічне становище на Західній Україні, здійснювало огляд української преси, що виходила в Польщі. Назване консульство безпосередньо підпорядковувалося наркомату закордонних справ СРСР і, відповідно до зовнішньополітичної стратегії Кремля, мало посилювати суперечності в середовищі західноукраїнського політикуму та

загострювати взаємини між українцями, які жили в Польщі та СРСР. В інформації консула Світнева зазначалося: "Українська галицька націоналістична інтелігенція в масі своїй гнила, продажна, складається з провокаторів. Ті з них, хто влаштувався на державну службу, продали тіло і душу..." [13, арк. 19].

Прокомуністична преса з наказу Москви писала, що голод – це видумки, що селянам живеться добре. "Протягом лише 1933 р. радянське село отримало 11,5 тисяч комбайнів, 18 тисяч моторів, 50 тисяч удосконалених молотарок, 155 самоходів... Громадське – це "наше", це "своє" все більше вростає в натуру колгоспників.." [31, с. 2].

Незважаючи на спроби більшовицької влади замовчати голод, на заборону польських властей проводити масові акції, 29 жовтня 1933 р. було проголошено Днем національної жалоби і протесту всього українського суспільства за межами СРСР проти голоду в радянській Україні. Напередодні вийшла з друку брошура Василя Мудрого під назвою "Лихоліття України", яка мала стати посібником для референтів при виголошенні промов у день національної жалоби [32].

У цей день, що випав на неділю, у Луцьку відбулося урочисте Богослужіння разом із панахидою за померлих унаслідок голоду, яке провів єпископ Полікарп, була виголошена проповідь про страхіття голоду в радянській Україні [33, с. 1]. У Рівненському православному соборі проведено панахиду за загиблими від голоду людьми. Подібні панахиди відбулися в багатьох селах повіту, зокрема в Городку, Понябелі, Обарові, Хотині, Басовому Куті, Корнині, Новому Дворі, Колоденці, Золотієві. У богослужіннях брала участь велика кількість населення, серед них керівництво та рядові члени ВУО. Комендант повітової поліції доповідав рівненському старості, що всі богослужіння пройшли "спокійно, громадський спокій не порушувався й жодної політичної акції у зв'язку з ними не зафіксовано" [34, арк. 6].

Незважаючи на намагання західноукраїнської громади допомогти голодуючим у радянській Україні, рятункові комітети не могли досягти успіху, адже сталінський уряд не визнавав факту голоду й не приймав будь-яку допомогу.

Світова спільнота переважно не відреагувала на геноцид голодом. Хоча представники Львівського Громадського комітету рятунку України Мілена Рудницька та Зенон Пеленський передали меморіал про голод в Україні до Ліги Націй, подавали також звернення до американського президента. Представники уенерівської політичної еміграції за підписом Івана Литвиненка 2 вересня 1934 р. звернулися до секретаріату Ліги Націй у Женеві з "Меморандумом Української політичної еміграції Рівненського повіту на Волині в Польщі", де відзначено: "Московським урядом на Україні розстріляно до мільйона душ, вислано на Соловки і Сибірські тундри більше двох мільйонів, а остаточно в минулому році пляново заморено голодом поверх п'яти мільйонів.... Тому апелюємо в ім'я засад людскости до всіх Культурних Народів Світа, представлених у Лізі Націй – зупинити свою високу увагу на мільйонах трупів українців, планово вимордованих московитами.... Протестуємо проти посягань московських катів на гідність і повагу Найвищої установи Культурних Народів – Ліги Націй" [35, арк. 122-123].

Однак подібні звернення виявилися безрезультатними. Під час великої депресії 1929-1933 рр., а особливо після приходу Гітлера до влади в Німеччині, західні країни виявляли прорадянські симпатії, відкидали будь-яку критику СРСР як вигадки нацистської пропаганди, а Польща в 1932 р. підписала договір з Радянським Союзом. Турбуючись про власні економічні інтереси, лідери західних держав не хотіли погіршення відносин із СРСР. Заручниками ситуації стали мільйони українців, які помирали страшною голодною смертю.

Висновки. Масова колективізація та злочинна політика розкуркулення завдали катастрофічних утрат сільському господарству України. Завдяки терору голодом утвердилися соціально-економічні підвалини тоталітарного режиму. Реакція солідарності та підтримки голодуючих земляків в УСРР західноволинською

спільнотою, зокрема членами проурядового Волинського українського об'єднання, черговий раз засвідчувала про єдність української нації. Населення Західної Волині, незважаючи на заборони та розділення кордонами, надавало посильну моральну та матеріальну допомогу своїм землякам в УСРР.

Список використаних джерел та літератури

1. Дзеркало душі народної. Спогади та враження відвідувачів виставки про Голодомор 1932-1933 років в Україні / Упорядник В. Даниленко. – Київ, 2008. – 732 с.
2. Волинь пам'ятає. Відлуння на Волині Голодомору 1932-1933 років у радянській Україні / Автори-упорядники М.М. Кучерена, В.В. Ткачук; за заг. ред. М.М. Кучерени. – Луцьк, 2008. – 264 с.
3. Кугутяк М. Голодомор 1933-го і Західна Україна: Трагедія Наддніпряниці на тлі суспільних настроїв західноукраїнської громадськості 20-30-х років. – Івано-Франківськ, 1994. – 72 с.
4. Кушнеж Р. Участь української громадськості Польщі в допомогивих та протестаційних акціях проти голодомору в Україні // Український історичний журнал. – 2005. – № 2. – С. 131-141.
5. Папуга Я. Західна Україна і Голодомор 1932-1933 років: Морально-політична і матеріальна допомога постраждалим. – Львів, 2008. – 248 с.
6. Давидюк Р. Жив'юк А. "Почутися одним нерозривним зі своїми братами і сестрами Великої України". Відлуння Голодомору 1932-1933 років на Рівненщині. – Рівне, 2008. – 91 с.
7. Більшовики вимінують населення // Діло. – 1932. – Ч. 83. – 16 квітня.
8. Державний архів Рівненської області (ДАРО), ф. Р-2771, оп. 2, спр. 4197.
9. ДАРО, ф. Р-2771, оп.2, спр. 875.
10. Громадський голос. – 1933. – 9 грудня.
11. Wiadomosci Ukraińskie. – 1933. – 13 października.
12. Наглий суд. Вбивство у совітському Консуляті у Львові // Діло. – 1933. – 1 листопада.
13. Центральний державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГОУ), ф. 1, оп. 20, спр. 6830.
14. Новий час. – 1933. – 28 липня.
15. До українського громадянства Волині // Українська Нива. – 1933. – Ч. 38-39 (399-400). – 9 листопада.
16. Кучерена М. Давидюк Р. Волинське українське об'єднання (1921-1939 рр.). – Луцьк, 2001. – 420 с.
17. Державний архів Волинської області (ДАВО), ф.1, оп. 2-а, спр. 197.
18. Допомога Україні // Українська Нива. – 1933. – Ч. 38-39 (399-400). – 9 листопада.
19. Українська Нива. – 1933. – 22 листопада.
20. Wołyń. – 1934. – №5 (57). – 28 stycznia.
21. ДАВО, ф. 1, оп. 2, спр. 3080.
22. Wołyń. – 1933. – № 49. – 3 grudnia.
23. ДАРО, ф. 480, оп. 1, спр.1.
24. Голод на Україні // Українська Нива. – 1933. – Ч. 37 (398). – 27 жовтня.
25. Селянські бунти на Україні // Українська Нива. – 1933. – Ч. 37 (398). – 27 жовтня.
26. Голод на Україні // Українська Нива. – 1933. – Ч. 31(392). – 30 серпня.
27. Московська імпреза на Україні // Українська Нива. – 1933. – 15 жовтня.
28. "Товарищ Урожай" // Українська Нива. – 1933. – 13 вересня.
29. Mały Rocznik Statystyczny. – Warszawa: Nakładem Głównego Urzędu Statystycznego, 1939.
30. ЦДАГОУ, ф.1, оп. 20 спр. 6630.
31. Сплетні про голод на Радянській Україні і дійсність // Наш голос. – 1934. – Ч. 5. – 1 грудня.
32. Wiadomosci Ukraińskie. – 1933. – 14 października.

33. Діло. – 1933. – 1 листопада.
34. ДАРО, ф. 30, оп. 18, спр. 2257.
35. ДАВО, ф. 199, оп. 2, спр. 2.

SUMMARY

The scientific article based on analysis of archives documents and periodicals of that time explores the attitude of representatives of Volynian ukrainian union to the events of the famine of 1932-1933 in the soviet Ukraine. The article analyses the organisation of protest and assembly actions, the creation of community Committees to help the hungry, and other measures taken to spread the information about tragic events in Ukrainian SSR.

Key words: *Ukrainian SSR, repressions, famine of 1932-1933, governmental political camp, Volyn Ukrainian Union, Committees to help the hungry.*

АННОТАЦІЯ

В научной статье на основе анализа архивных документов и тогдашней периодической печати исследовано отношение деятелей Волинского украинского объединения к событиям Голодомора 1932-1933 годов в советской Украине. Проанализированы организацию протестанцийних, збиркових акцій, образования Общественных комитетов по помощи голодающим, другие мероприятия по распространению информации о трагических событиях в УССР.

Ключевые слова: *Украинская ССР, репрессии, голодомор 1932-1933 гг. Проправительственных политический лагерь, Волинское украинское объединение, Общественные комитеты по помощи голодающим.*